

NEMZETKÖZI BÜROKRÁCIA-CSÖKKENTÉSI GYAKORLATOK

HÉTFA Kutatóintézet
Jó Kormányzás Program
Szakmai háttér V.

NEMZETKÖZI BÜROKRÁCIA-CSÖKKENTÉSI GYAKORLATOK

HÉTFA Kutatóintézet
Jó Kormányzás Program
Szakmai háttér V.

Budapest

A kézirat lezárásának időpontja: 2010. november 6.

ISSN 2062-3798

Felelős kiadó: Csite András igazgató

HÉTFA Kutatóintézet

H-1051, Budapest Október 6. utca 19. IV/2.

Telefonszám:+36 30/730 6668; Fax: +36 1 /700-2257

info@hetfa.hu

TARTALOMJEGYZÉK

Nemzetközi példák az adminisztratív terhek elleni küzdelemben	3
Akadályok az egyszerűsítés folyamatában.....	5
Adminisztratív tehercsökkentési javaslatok és megoldások a KKV szektorban.....	9
A kormányzat, a vállalkozói érdekképviseltek és a civil szféra együttműködése az adminisztratív terhek csökkentése érdekében	14
Felhasznált források.....	16

NEMZETKÖZI BÜROKRÁCIA-CSÖKKENTÉSI GYAKORLATOK*

Ennek a háttéranyagnak az a célja, hogy áttekintsük az adminisztratív terhek csökkentésére irányuló különböző, jó gyakorlatnak számító külföldi programok tapasztalatait. A tanulmányban az OECD, az EU és a Világbank javaslatainak bemutatása mellett kitérünk a kis- és középvállalkozásokra vonatkozó egyszerűsítési stratégiákra, a tehercsökkentést akadályozó tényezőkre, valamint az állami szervek és a civil szféra együttműködésének másutt alkalmazott formáira.

INTERNATIONAL PRACTICES FOR CUTTING RED TAPE

The aim of this paper is to introduce some of the best practices applied in simplification programs. The study displays the recommendations of the OECD, the EU and the World Bank on how to cut red tape, and examines some simplification strategies concerning the small- and medium sized enterprises. It also reveals obstructive factors when reducing administrative burdens and introduces examples for the cooperation between the state and the civil sector dealing with this issue.

* A háttéranyagot Pocsarovszky Ráchel készítette.

NEMZETKÖZI PÉLDÁK AZ ADMINISZTRATÍV TERHEK ELLENI KÜZDELEMBEN

Az adminisztratív terhek világszerte gondot okoznak a vállalkozásoknak, a bonyolult szabályozások és azok gyakori változtatása bizonytalan gazdasági környezetet és így versenyhátrányt jelentenek. A magas adminisztratív terhek rontják az egyes országok – nemzetközileg is mért – versenyképességét, ami számos állam vezetését bürokráciacsökkentő programok indítására ösztönözte. Az egyszerűsítési stratégiák lényegi célja, hogy a papírmunkákból adódó felesleges szabályok megszüntetésével, illetve az adminisztrációs folyamatok bonyolultságának mérséklésével csökkentsék a bürokráciát. A szabályozás kiszámíthatóságának biztosításával, hatékonyságának növelésével olyan gazdasági környezet teremthető, ami a korábbinál jobban ösztönzi a vállalkozásindítást és a vállalkozások növekedését.

Az adminisztratív terhek csökkentésének kérdései kapcsán az OECD a nemzetközi tapasztalatok alapján a bürokráciacsökkentés öt alapvető módját különítette el [OECD 2007]:

1. Az adminisztratív rendszer szabályozási folyamatainak fejlesztése és átalakítása;
2. Szervezeti átalakítások végrehajtása;
3. Információs és kommunikációs technológiák széles körű alkalmazása;
4. Hatékonyabb információátadás az adminisztratív kötelezettségekre vonatkozóan;
5. A közigazgatás különböző szerveitől érkező követelmények koordinációja.

Az *adminisztratív rendszer szabályozási folyamatainak fejlesztése és átalakítása* elsősorban a felesleges szabályozások hatályon kívül helyezését, folyamategyszerűsítést és a szabályozások összevonását jelenti. A folyamategyszerűsítés alternatív szabályozás bevezetésével is megvalósítható, például a relatív árakat változtató piac alapú eszközök alkalmazásával vagy új kereskedelmi lehetőségek kialakításával.¹ Az alternatívák közé tartozik az önszabályozás is, amikor egy cég vagy egy adott csoport önmagának állít fel szabályokat, működésére, magatartására önmaga dolgoz ki iránymutatásokat. Az alternatív megközelítések harmadik nagy csoportja az információközlés kiszélesítése, amikor a felek nem csak az érintettekkel, hanem más cégekkel/csoportokkal is megosztják a rendelkezésre álló információikat.

Az OECD több tanulmányában is ajánlásként fogalmazza meg a vállalkozások kockázat alapú vizsgálatát, aminek eredményeként az alacsony kockázati értékkel rendelkező vállalkozások azonosításával a szükségtelen adatkérelmeket ki lehet iktatni vagy a küszöböt módosítani lehet.

¹ A relatív árak változtatása történik akkor, amikor például nem a dohánytermékek áfáját növelik, hogy csökkentsék annak fogyasztását, hanem más termékek áfáját csökkentik, hogy azoknak a fogyasztását növeljék. Új kereskedelmi területet teremt például a kormány, amikor meghatározza, hogy nemzeti szinten mennyi szén-dioxid bocsátható ki összesen, ám a kvótákkal a vállalatok szabadon kereskedhetnek.

A bürokráciacsökkentéshez szükséges szervezeti átalakítások végrehajtásához a kormányok sok helyütt speciális jog- és hatáskörökkel rendelkező felelőst neveztek ki. Ennek intézményi kereteire az OECD tagországokban négyféle modell létezik:

1. Az egyetlen céllal rendelkező szervezetek (single purpose entities) az egyszerűsítés végrehajtását egy bizonyos aspektusból biztosítják (ilyen például a szabályzatok közérthető megfogalmazása, vagy ha egy adott csoport szempontjait veszik figyelembe);
2. Az adminisztratív egyszerűsítésért felelős hivatalok (administrative simplification agencies) teljes körűen végzik a reformokat mind a vállalkozások, mind pedig az állampolgárok számára, és nem korlátozzák tevékenységüket egyetlen eszköz használatára;
3. A szabályozásokat reformáló hivatalok (regulatory reforms agencies) a bürokráciacsökkentést a szabályozás minőségjavításával biztosítják;
4. A külső bizottságok (external committees) üzleti szervezetek képviselői és akadémikusok részvételével működő, a kormány által létrehozott testületek, amelyek konkrét javaslatokkal és ajánlásokkal segítik a reformokat.

Az OECD ajánlásai szerint a felügyelet intézményi kereteinek kialakítása mellett közvetlenül a kormánynak felelős felügyeleti („watchdog”) intézmény felállítását is javasolt megfontolni, ami a reformok végrehajtóitól függetlenül értékelheti a folyamatokat.

Az OECD szerint a bürokrácia csökkentésére irányuló kormányzati törekvések végrehajtása során egyre több helyütt alkalmaznak *fejlett információs technológiákat*. Az e-kormányzás eszközeinek elterjedésével könnyebben kivitelezhetővé válik a minisztériumok és egyéb kormányzati hivatalok közötti információcsere és tevékenységük koordinációja. Ma már nem ritka például az sem, hogy az egyablakos ügyintézés online rendszerben valósul meg. Az új technológiák alkalmazása révén nagyobb lehetőség nyílik arra is, hogy ne csak a központi kormány szabályozásai révén jelentkező terheket, de a kormányzat alsóbb szintjeinek előírásaiból fakadó többletköltségeket is hatékonyabban csökkentsék. Az OECD ugyanakkor felhívja a figyelmet arra is, hogy elsősorban nem a web alapú megoldások a lényegesek: a szabályozás folyamatának átalakításakor továbbra is a formanyomtatvány egyszerűsítése a fontos, nem pedig az, hogy azt papíron vagy online töltik ki.

Unió jogszabály szerint az életbiztosítással foglalkozó cégeknek minden évben meg kell küldeniük ügyfeleiknek a biztosításaikról szóló adatokat. Dániában ezt a cégeknek sokáig ki kellett postáznuk, de később lehetővé tették, hogy a biztosítók interneten, egy jelszóval védett felületen keresztül osszák meg ügyfeleikkel az adataikat. Ez a lehetőség a dán cégeknek évente 15 millió eurónyi megtakarítást hozott. Becslések szerint az internet alapú rendszer bevezetése 7-15 millió euróba került, így a beruházás egy-két év után térül meg (*World Bank [2010a]*).

Az OECD a témában kiadott tanulmányaiban nagy jelentőséget tulajdonít a megfelelő kommunikációnak. Sikeres bürokráciacsökkentő program ugyanis csak az érintett vállalkozások megfelelő informálásával, egyetértésük, támogatásuk megszerzésével valósítható meg, a bürokráciacsökkentési folyamat társadalmi elfogadottsága *hatékony információátadás segítségével javítható*. Egy-egy program lebonyolítása után szükség van a további reformok megismertetésére, az elért eredmények más országokkal történő összehasonlítására, a tömegmédiára

kommunikációs csatornáinak kihasználására, konferenciák rendezésére, kampányokra. Az OECD javaslata szerint ezekbe a kampányokba lehetőleg ismert üzletemberek is be kell vonni, akik azáltal, hogy maguk is érezhetik az adminisztratív költségek terhét és így a reformok hatását, hiteles képet közvetítenek.

A már létező szabályozások azonos adatbázisba rendelésével és összevetésével olyan kötelezettségeket lehet megszüntetni, amelyek a szabályozásnak ugyanarra a területére vonatkoznak. Mindez azt jelenti, hogy a *közigazgatás különböző szervei által megfogalmazott információszolgáltatási igények közt javítani kell és lehet a koordinációt.*

A Világbank „Doing Business” (*World Bank* [2010e]) mérései szerint 2007-ben Egyiptom hajtotta végre a legjelentősebb adminisztratív tehercsökkentést. Az országban már az ezredforduló előtt is nagyszabású reformterveket hirdettek meg, de a bürokrácia mértékét nem sikerült csökkenteni. A 2007-ben elindított szabályozási programmal (ERRADA – Egyptian Regulatory Reform Activity) 12 minisztériumot felölelő koordinációs folyamat kezdődött meg. Az egyes minisztériumokhoz tartozó „reformáló” egységek munkáját egy központi bizottság irányította. A program négy fázisa a következő volt:

1. szabályozások leltározása – mindegyik minisztérium összegyűjtötte a hatása alá tartozó szabályzatokat, határozatokat és osztályozták azokat;
2. szabályozások felülvizsgálata – megnézték hol volt szükség új szabályozásra, a feleslegeseket hatályon kívül helyezték, a meglévőket javították;
3. e-nyilvántartás bevezetése – az első két fázis eredményeit egy nyilvántartásba rendezték, ahol szerepeltették az új szabályzatokat és azok osztályozását;
4. olyan közpolitikai eszközöket (evidence based policy tools) alkalmaznak, amelyekről már bebizonyosodott, hogy hatékonyak.

A program keretén belül meghirdetett Nemzeti Információs és Kommunikációs Technológia Terv egyik legnagyobb eredménye a „BAWABA” portál (www.misr.gov.eg) megalkotása volt, ami egyablakos szolgáltatóközpontként egyszerre 53 közszolgáltatást tesz online elérhetővé, nonstop hozzáférést biztosítva azokhoz.

AKADÁLYOK AZ EGYSZERŰSÍTÉS FOLYAMATÁBAN

Az adminisztratív terhek mérséklésére kialakított stratégiák megvalósításakor számtalan akadály jelentkezhetsz. Közéjük tartozik például a politikai támogatottság hiánya, a koordináció elégtelensége, a forráshiány, a jogi környezet komplexitása, a kormányzat minden szintjére kiterjedő reformok hiánya, az adminisztratív költségcsökkentés valódi megértésének problémája (gyakran a közigazgatási struktúra átalakításával keverik össze), elégtelen adat és információmennyiség, az érintetteknek az elektronikus eszközökhöz való hozzáférésnek egyenlőtlensége vagy standardizált eljárások, illetve mérési és értékelési folyamatok hiánya is (*OECD* [2005]). Az OECD ajánlásai szerint az akadályok elhárítása mindenekelőtt egységes és átfogó stratégiát követel, amit a kormányzás összes szintjére érdemes kiterjeszteni. Világos és konkrét célokat kell megfogalmazni és végrehajtásukra elszámoltatható intézményeket kell alapítani.

Az egyszerűsítési folyamatok elsődleges eleme az adminisztrációs költségek mértékének megbízható mérése. Ehhez a legtöbb országban a Holland Királyságban kifejlesztett, az adminisztratív terhek mikroökonómiai megközelítésén alapuló ún. SCM (Standard Cost Model), vagyis az „egyszerűsített költségmodellt” alkalmazzák.² A módszer erőssége, hogy lehetővé teszi dátumhoz kötött célkitűzések megfogalmazását, így azok teljesülése is könnyen ellenőrizhetővé válik. Hollandiában a mérési modell nagyban hozzájárult az egyszerűsítési program hatékony végrehajtásához.

A holland kormány 2003-ban hirdette meg az adminisztratív terhek csökkentésére irányuló intézkedéscsomagját, amit a kormányzati ciklus 4 éve alatt kívántak megvalósítani (*World Bank* [2010a]). A program eredményeként az ország 4 milliárd eurónyi (25 százalékos) tehercsökkentést ért el 2007-re. A program sikerét négy fő tényező alapozta meg:

1. A reform elindításakor a holland kormány 25 százalékos csökkentési célt tűzött ki. Ennek bejelentése mozgósító hatással bírt, az érték könnyen megjegyezhető és jól kommunikálható volt. A program kezdetén egyetlen más ország sem rendelkezett hasonlóan számszerűsített célkitűzéssel, ám a kedvező tapasztalatok alapján számos más ország adaptálta a holland módszert. A mennyiségi cél alkalmazásának egyik leghasznosabb velejárója, hogy az egyszerűsítés folyamatát átláthatóvá és könnyen értékelhetővé teszi.
2. A program koordinációs egysége közvetlenül a költségvetéshez kapcsolva, a pénzügyminisztériumon belül működött, aminek befolyását kihasználva a reformok véghezvitele nagyobb valószínűséget nyert.
3. A holland kormány a tehercsökkentő folyamat vizsgálatára egy független felügyeleti („watchdog”) intézményt is felállított. Az ACTAL (Dutch Advisory Board on Administrative Burdens) értékelő tevékenységével a reformfolyamat is nagyobb nyilvánosságot és szakmai legitimitációt kapott.
4. Hollandiában a nagyobb pártok mindegyike támogatta a programot.

A mérési és tehercsökkentési folyamattal kapcsolatban az OECD megjegyzi (*OECD* [2009a]), hogy először „kicsiben kell kezdeni”, vagyis belátható időn belül már teljesíthető, reális célokot kell kitűzni. Az első eredmények elérése után könnyebb a későbbi, továbbfejlesztett tehercsökkentési intézkedésekhez bizalmat szerezni. Az OECD szerint érdemes először olyan, a leginkább irritáló terhekkel bíró területeken változtatni, ahol a bürokrácia sokak által kitapintható. Az Egyesült Királyságban ilyen terület volt például az egészségbiztosítás. 2007-ben a központi adatgyűjtés felülvizsgálata révén az országban 50 ezer órányi költséget takarítottak meg a költségvetés javára. Míg 2005-ben egy nagyobb kórház vizsgálata 3-4 napot vett igénybe, addig 2008-ra ez 0,5-2 napra csökkent (*OECD* [2008]).

Számos országban panaszbejelentő felületet is létrehozott, amely segítségével az állampolgárok és a vállalkozások az adminisztrációs folyamatokkal kapcsolatos panaszait, javaslataikat oszthatták meg a kormányzati szervvel. Belgiumban 2003 és 2008 között tízezer üzenet érkezett egy ilyen portálon keresztül. A panaszok, bejelentések révén azonosítani lehetett a leginkább érintett csoportokat, míg a javaslatok segítségével jobb szabályozást lehetett kialakítani (*OECD* [2008]).

² A mérés menetéről lásd bővebben a HÉTFA Kutatóintézet „Szakmai Háttér II. – Az adminisztratív terhek meghatározása és a mérés módszerei” c. tanulmányát.

Az adminisztratív egyszerűsítés folyamatának megtervezésekor, egy-egy szabályzat elemzésekor hasznos lehet a munkálatokat multidiszciplináris környezetben elvégezni, vagyis a „több szem többet lát” elv alapján ügyvédek, politológusok, közgazdászok, pszichológusok, filozófusok, szociológusok stb. szakértelmét is igénybe venni. Az OECD ajánlása (*OECD* [2007]) szerint szükséges a hivatalnokok továbbképzése is, hogy azok mindennapi munkájuk során egyszerűbbé igyekezzenek tenni az adminisztratív folyamatokat, például az internet alapú eszközök igénybe vétele révén. A csökkentési program népszerűsítésének és hatékony végrehajtásának érdekében egyes helyeken kitüntetések alapítottak: díjban részesítik azt a hivatalt, amelyik legjobban végzi munkáját, illetve az adminisztratív költségek csökkentésére benyújtott legjobb állampolgári javaslatért adnak kitüntetést (*OECD* [2007]).

A holland eset kapcsán az OECD megjegyzi, hogy az elért 25 százalékos terhecsökkentés jó néhány szabályozás esetében csak kis mértékű terhet vett le a vállalatokról. Ezzel egyidejűleg pedig vannak olyan szabályozások, amelyek költségigénye ugyan alacsony, az azoknak való megfelelés mégis roppant sok időt és energiát felemészthet. Ezek kiszűrésére a legegyszerűbb megoldás egy évente megismételt felmérés lehet, amelyben a vállalatvezetőknek a 10-20 legnagyobb terhet kell megnevezniük. Így az SCM-nél kevésbé pontos becslést adó, szociológiai felmérések, kérdőíves lekérdezések is éppolyan legitimek lehetnek az adminisztratív terhek mértékének megítélésénél, mint a súlyos összegeket igénylő módszerek.

Az adminisztratív költségcsökkentést akadályozhatják még a piaci korlátozások, az elaprózott szabályozás, és nem utolsósorban a hivatalnoki érdekek is. Ez utóbbi különösen problémát jelentett a madagaszkári vámrendszer átalakításakor (*World Bank* [2010b]). Bizonyos vámhivatali pozíciók ugyanis a korrupciós ügyletek miatt vonzóbbak voltak, így sok vámügyintéző nem pártolta a reformokat. Az új rendszer elfogadásának ösztönzése érdekében a kormány a vámügyintézők részére, pozíciótól függetlenül, hasonló bérezést vezetett be. Ha azonban a teljesítményük nem megfelelő (pl. korrupciós ügyletekben vesznek részt), a felületei szerv visszatarthatja a plusz juttatásokat. Ez a rendelet megerősítette a fegyelmet a vámintézményeken belül és a vezetői tekintélyt is biztosítja.

Szerbiában a határon átnyúló kereskedelmi reform során okozott gondot a hivatalnokok ellenállása (*OECD* [2005]). A reformcsomag részeként bevezették az elektronikus ügyintézés is, ám emiatt a közalkalmazottak félttek attól, hogy már nem lesz szükség a munkájukra, másrészt pedig tartottak attól is, hogy ha az adatkezelés során a rendszer miatt hibát vétenek, feletteseik őket vonják majd felelősségre. E félelmek megszüntetéséért a döntéshozók több ízben hangsúlyozták, hogy az elektronikus rendszerre való áttérés miatt senki sem veszíti el a munkáját, illetve azt is nyomatékosították, hogy a hibák a programhasználat kezdeti szakaszában természetesen, azok a tanulási folyamat részét képezik. A hivatali menedzsment az alkalmazottak számára tartott megbeszéléseken újra és újra kiemelték a rendszer előnyeit nemcsak a nemzetgazdaság, de a hivatalnokok szempontjából is.

Portugáliában a „sikertörténetként” értékelt egyablakos rendszer bevezetése kapcsán a közjegyzők szövetsége fejezte ki tiltakozását (*OECD* [2009b]). Az egyszerűsített eljárással ugyanis a vállalatindítás költsége a korábban privatizált közjegyzői hivatalok által nyújtott szolgáltatások mindegyikénél alacsonyabbá vált. A közjegyzők szövetsége az ügyben bírósághoz fordult a versenytörvény megsértésének vádjával – érvelésük szerint az állam a versenyszféra területén törekszik monopóliumra.

A portugál kormánynak az új rendszer működésének részletes, a pozitívumokat hangsúlyozó bemutatásával végül sikerült megtörni ezt az ellenállást. Többször kiemelték például, hogy a vállalkozásindítás új lehetőségeivel a teljes várakozási idő egy évben 230 ezer nappal csökkent – ez pedig 19 500 új munkahely megteremtéséhez és 93 millió euró befektetéshez járul hozzá.³

Hogy lehetővé váljon az új, hatékonyabb jogszabályi környezet kialakítása, Szaúd-Arábiában számos ténytet és esettanulmányt említettek a támogatottság biztosításához (*World Bank* [2010d]). Ezek között szerepelt például a kis- és középvállalkozások GDP-hez való hozzájárulásának hangsúlyozása, illetve a regisztrált és nem regisztrált cégek számának összehasonlítása. A reformok elfogadtatását az is segítette, hogy a kormány először kisebb, de látványos módosításokat hajtott végre. A felesleges adminisztratív folyamatokat megszüntették, némelyeket összevontak. A reformok lényegének megértéséhez rendszeresen tartottak a minisztériumok között megbeszéléseket, amivel tovább növelték azok támogatottságát. Az új jogszabályokat mindezen tényezők hatására végül három hét alatt sikerült elfogadtatnia a kormánynak, és a vállalkozásindításhoz szükséges hatósági ügyintézés számát 13-ról 7-re csökkentették.

A 2006 és 2010 között a Doing Business rangsora szerint a legtöbbet előrébb lépő országok (l. 1. táblázat) javarészeiben eltörölték a vállalkozásindításhoz kötelezően előírt minimum tőkeszükségletet, bevezették az egyablakos ügyintézés, az építési engedélyezést felgyorsították, egyszerűsítették az adófizetést és lehetővé tették az online ügyintézés.

1. táblázat A Világbank „Doing Business” indexének rangsorában 2006 és 2010 között az első 10 legtöbb helyezést javító ország

	Doing Business eredményei		
	2006. évi helyezés	2010. évi helyezés	Változás a helyezésben 2006 és 2010 között
Grúzia	100.	11.	+89
Ruanda	139.	67.	+72
Azerbajdzsán	98.	38.	+60
Macedónia	81.	32.	+49
Fehéroroszország	106.	58.	+48
Kirgizisztán	84.	41.	+43
Egyesült Arab Emírátságok	69.	33.	+36
Albánia	117.	82.	+35
Egyiptom	141.	106.	+35

Forrás: HÉTFA összeállítás

³ Ugyanakkor BRANSTETTER et al. [2010] kimutatták, hogy a portugál reform eredményeként olyan „marginális” cégek jöttek létre, melyek jellemzően kezdetleges technológiát alkalmaznak, kis méretűek, vezetőjük alacsonyán képzett és nagyobb eséllyel szüntenek meg, mint az átalakítás előtt alapítottak.

A költségek sikeres csökkentése után azok újratermelődésének megakadályozásának egyik módja lehet az ún. „sunset clause”, azaz a „napnyugta záradék” alkalmazása, amely csak bizonyos ideig tartja hatályban az adott szabályozást (CMDv [2007]). A záradék a jogszabályok folytonos felülvizsgálatára kényszeríti a jogalkotókat, így csökkenti a felesleges terhek kialakulásának veszélyét.

Az adminisztratív terhek csökkentése közben nem szabad azonban megfeledkezni arról, hogy a pénzügyi és egyéb szabályozói, megfelelési költségek sokszor magasabbak, mint az adminisztratív terhek. Egy svéd felmérés szerint például a jogszabályoknak való megfelelési kötelezettségből származó költségek közül az adminisztratív terhek legfeljebb csak 30 százalékot tettek ki (OECD [2010]).

ADMINISZTRATÍV TEHERCSÖKKENTÉSI JAVASLATOK ÉS MEGOLDÁSOK A KKV SEKTORBAN

A bürokratikus folyamatok egyszerűsítése, az adminisztratív terhek csökkentése a kisvállalkozások számára különösen fontos, hiszen az előírásoknak való megfelelés a költségeik közt magasabb arányt képvisel, mint a nagyobb cégek esetében. Az Európai Unió növekedési stratégiájának szempontjából is kulcsfontosságú a kis- és középvállalkozások fejlődése, ezért a Bizottság 2008 júniusában útjára indította az Európai kisvállalkozói intézkedéscsomag (SBA) elnevezésű politikai kezdeményezését (EKB [2008]). Ennek célja, hogy a KKV-k a döntéshozatal előterébe kerüljenek, erősödjenek munkahely-teremtési lehetőségeik, versenyképességük javuljon az egységes piacon és a globális piacokon. A csomag alapjául a még 2007-ben kidolgozott és közreadott javaslatok szolgáltak:

1. *A „gondolkodj először kicsiben” alapelv általánossá tétele a törvényalkotás minden lehetséges területén*

A jogszabályok által teremtett adminisztratív költségeket már azok megalkotásakor figyelembe kell venni, és hatályba lépésükig azokat úgy kell módosítani, hogy a kisvállalkozásoknak a lehető legkisebb terhet szabják ki.

2. *Egy-egy új szabály megalkotása során a KKV-szektorra gyakorolt várható hatásokat előzetesen vizsgálni szükséges*

Egy új szabályozás megalkotása során előzetesen elemezni kell, hogy az milyen terheket ró a vállalkozásokra, és milyen akadályokat gördít új vállalkozások indítása elé. Szükséges annak elemzése is, hogy mentességek biztosításával, kivételképezéssel és a KKV-szektorra érintő egyszerűsítésekkel milyen hatás érhető el.

Egy új szabályozás kialakításakor alkalmazandó előzetes hatásvizsgálat elvégzését (GHK [2008]) Svédországban 12 kérdés segíti:

- Milyen problémát kell a szabályzásnak orvosolnia, és mi történik, ha nincsen szabályzás?
- Van-e valamilyen alternatív megoldás?
- A szabályzásnak való megfelelésként milyen adminisztratív vagy más jellegű mérést kell a kisvállalkozásnak végrehajtania?
- Mennyi idejét veszi igénybe a vállalkozásnak, hogy a szabályzásnak megfeleljen?
- Okoz-e valamilyen többletköltséget a vállalkozásnak a szabályozás?
- Okozhat-e versenyhátrányt a szabályozás a kisvállalkozásoknak?
- Bármilyen más szempontból lehet-e hatása a kisvállalkozásokra a szabályzásnak?
- Ellenőrizhető-e a szabályzásnak való megfelelés, és hogyan lehet megfigyelni a kisvállalkozásokra gyakorolt hatását?
- A lehetséges negatív hatások elkerülése érdekében szükséges-e, hogy csak meghatározott időre tartsák hatályban a szabályozást?
- A kisvállalkozások szempontjából szükség van-e a szabályozás hatályba léptetésének átgondolására?
- Igényel-e a szabályozás valamilyen különleges, ritka adat közlését?
- A vállalkozók és a hivatalok közötti szükséges konzultációk miként zajlanak majd le, és melyek a lényeges nézőpontok?

3. *A szabályozási környezet egyszerűsítésének és fejlesztésének állandó feladattá kell válnia*
A már hatályos jogszabályokat folyamatosan vizsgálni kell, hogy továbbra is szükség van-e rájuk, hatékonyak-e, arányosak-e, illetve van-e olyan megfelelőbb szabályozási megoldás, ami kevesebb költséget terhel a vállalkozásokra?

4. *Ahol csak lehetséges, a kisvállalkozásoknak mentességet kell adni a szabályozás alól*
Már a jogszabály megalkotásakor át kell gondolni, hogy a jogszabály alól adható-e a kisvállalkozásoknak mentesség. Ahol nem adható teljes mentesség, ott meg kell vizsgálni, hogy részleges vagy átmeneti mentesség adható-e?

Az áfaregisztráció alól az Egyesült Királyságban a kisvállalkozások 85 ezer eurónyi éves bevétel alatt mentességet élveznek (*GHK [2008]*).

A dolgozók biztonsága és egészségnek megőrzése érdekében uniós előírás szerint a vállalatoknak egy „biztonsági csoportot” kell létrehozniuk. Ennek lényege, hogy a vállalat egy vagy több dolgozója a munkahelyi biztonsággal kapcsolatos elveknek való megfelelést biztosítja. Dániában ezt a szabályt csak azoknak a vállalatoknak tették kötelezővé, ahol minimum 10 fő dolgozik – a korábbi létszámküszöb 5 fő volt. A mentességet élvező cégeknek ez 3 millió euró megtakarítást hozott (*World Bank [2010a]*).

Norvégiában a kis bevételű vállalkozások egyesülése esetén nincsen szükség annak bejelentésére. Az egyesülést akkor nem kell bejelenteni, ha vagy mindkét cég kevesebb mint 2 millió euróval rendelkezik, vagy az egyikük rendelkezik kevesebb mint 600 ezer euróval. A mentességre azért teremtettek lehetőséget, mert az ilyen kis forgótőkével rendelkező cégek összeolvadása csekély hatással van a piacra (*GHK [2008]*).

A statisztikai adatgyűjtések során az Egyesült Királyságban 1997 óta alkalmazzák azt az eljárást, hogy ha a Statisztikai Hivatal egy 0 és 9 fő között foglalkoztató céget választ ki felméréséhez, akkor a vállalkozásnak a felmérés ideje alatt és az azt követő három évben semmilyen más hivatali felmérésben nem kell részt vennie (*GHK [2008]*).

5. A kisvállalkozások számára egyszerűsíteni kell az adatszolgáltatási kötelezettségeket

A formális követelményeket amennyire csak lehet, le kell egyszerűsíteni. A hivatal és a vállalkozások közötti papír alapú kommunikációt például telefonon vagy e-mailen keresztül javasolt lefolytatni. Az összetett szabályozásnál, így például az adózásnál, lehetővé kell tenni, hogy a KKV-k egyszerűsített adóbevallást készíthessenek. Továbbá javasolt a KKV-k számára minden év elején egy olyan útmutatót kiadni, amelyben megismerhetik az adott évre tervezett jogszabályi változásokat és azok hatályba lépésének idejét. A változások nyomon követése érdekében érdemes lehet egy olyan weboldalt is létrehozni, ahol ismertetik, melyik szabályozás és mikor fog átalakulni, illetve milyen folyamatok mentek végbe addig, és milyen szinten áll a módosítás.

2003 óta Belgiumban az önálló vállalkozóknak és a vállalatoknak lehetőségük van arra, hogy új alkalmazottat elektronikusan vagy telefonon keresztül jelentsék be (*OECD [2008]*).

Svédországban 2006 óta azok a tulajdonosok, akik elektronikus adó-visszaigénylési formanyomtatványt használnak, meghatalmazhatják képviselőjüket (pl. könyvelőt), hogy adóbevallásaikat ők nyújtsák be. Bár adóbevallásukért továbbra is a vállalat tulajdonosa a felelős, a jogszabály ilyenformán lehetővé teszi, hogy külsős adó- és számviteli szolgáltatásokat vegyenek igénybe (*GHK [2008]*).

6. A vállalkozásokra vonatkozó új jogszabályok hatálybalépését előre meghatározott dátumhoz kell kapcsolni

A legnagyobb költséget a vállalkozások számára a folyton változó szabályozási környezet jelenti, ezért a jogszabályokon a lehető legkevesebbszer kell változtatni. Az új változásokat évente legfeljebb egyszer vagy kétszer, azonos időpontban kell életbe léptetni.

Az Egyesült Királyságban minden év április 6-án és október 1-én lépnek hatályba az új jogszabályok a Common Commencement Day (CCD) elnevezésű kezdeményezés kialakítása óta. Becslések szerint ez a KKV-szektorban évi 10 és 20 millió font közötti megtakarítást hoz (OECD [2010]).

7. *A kisvállalkozások számára elegendő időt kell hagyni, hogy alkalmazkodjanak az új szabályokhoz*
Egy-egy új jogszabályra való felkészüléshez a hatályba lépés előtt minimum 12 hetet kell hagyni. A kis cégeknek akár ennél több időt is érdemes hagyni, mivel nekik a nagyobb vállalatoknál nehezebb alkalmazkodniuk az új szabályozásokhoz.

8. *A kisvállalkozásokat egyértelmű, világos jogszabály-információkkal kell ellátni*
Kommunikációs szakemberek segítségével a jogszabályokat nem csupán jogi nyelven, hanem a vállalkozók számára is könnyen megérthető megfogalmazásban kell közölni. Ezeket az egyszerűsített interpretációkat minden olyan csatornán terjeszteni kell, ahol a vállalkozók általában információhoz jutnak. Minden ilyen típusú információt egy helyen (pl. internetportál) is elérhetővé kell tenni; az információközlés struktúráját a vállalkozó és nem a köztisztviselő szempontjából kell felépíteni.

Luxemburgban a statisztikai hivatal honlapján lévő naptár segítségével a vállalatok jó előre ismerhetik, mikor milyen statisztikai adatközlési kötelezettségnek kell megfelelniük (GHK [2008]).

Németországban a vállalkozások számára is elérhető az az adatbázis, amely az őket érintő összes főbb törvényt, illetve további lényeges információkat is tartalmazza. Az adatbázisban azoknak a személyeknek az elérhetősége is szerepel, akikkel az új vállalkozásoknak fel kell venniük a kapcsolatot. Az adatbázis ágazat, méret stb. szerint szűrhető, így a vállalkozásoknak lehetőségük van arra, hogy csak a rájuk vonatkozó információkat jelenítsék meg, így a szabályozási környezet a lényegesen leegyszerűsödik számukra.

Svédországban egy internetes oldalon (www.investsweden.se) segítik információkkal a vállalkozásindítást, fejlesztést és működtetést. A honlap egyszerű, átlátható felépítése révén a vállalkozók könnyen eligazodhatnak rajta. Az oldalra több mint 70 kormányzati ügynökség és egyéb közhivatalok töltik fel információikat. A látogató e-mailen keresztül kommunikálhat az érintett hivattal és átlagos esetben 48 órán belül választ is kap.

9. *Az egyes hivatalok információkérelmi igényeit és gyakorlatát össze kell hangolni*

A hivatalok közötti hatékony információ-megosztással lehetőséget kell arra teremteni, hogy ugyanazt az információt a vállalkozótól többször, más-más adminisztratív ügy miatt ne kérjék el. Fontos, hogy a vállalatokat érintő ellenőrzések kockázat-alapú kiválasztás szerint történjenek.

10. *A tipikus, gyakori információszolgáltatási kötelezettségek elintézéséhez egyablakos ügyintéztést kell bevezetni*

Az új vállalkozás indításánál az egyablakos rendszer általában megvalósult; ugyanezt lehet bevezetni például a munkavállalók foglalkoztatásánál vagy a befektetési ügyeknél (pl. engedélykérelem). Ott, ahol az egyablakos ügyintéztést nem lehet kivitelezni, az adminisztratív ügyeket egy hivatalhoz érdemes rendelni.

2003 óta Belgiumban az újonnan induló vállalkozásokat egyablakos rendszer segíti. Elsőként egy vállalkozói azonosítószámot kapnak, és ennek segítségével minden közszolgálati hivatalnál gyorsabban tudják az ügyintézését végezni. Ha a vállalkozó igényli az egyablakos rendszerben tanácsokat is kérhet a pénzügyekre, engedélyekre stb. vonatkozóan. A rendszer 2004-ben 12 százalékos növekedést, 2005-ben pedig további 5,5 százalékos növekedést eredményezett az újonnan induló vállalkozások számában (OECD [2001]). Svédországban a vállalkozásindításban érintett hivatalok 2005 óta rendszeresen tartanak megbeszéléseket, melyek során a szabályozások és az ügyintézés egyszerűsítésének, illetve tevékenységeik jobb összehangolásának módjairól tárgyalnak (GHK [2008]).

11. *Meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy a vállalatok a kormánnyal is kapcsolatba léphessenek, és információszolgáltatási kötelezettségeiket elektronikusan is teljesíteni tudják*

A szükséges információkat (formanyomtatványokat, kitöltési útmutatókat, broszúrákat stb.) online is elérhetővé kell tenni. Lehetővé kell tenni, hogy a vállalkozók feliratkozassanak egy olyan hírlevélre, ami egy szabályozás változásakor értesíti arról őket. Az elektronikus információközlés előnye, hogy specifikusabb adatokat is lehet közölni (pl. elhelyezkedés, méret, iparág szerint). Az elektronikus szolgáltatások esetében a visszacsatolási folyamat is könnyen kivitelezhető.

12. *A kisvállalkozások számára lehetővé kell tenni az eljárási díjak csökkentését és a gyorsabb kiszolgálást*

A KKV-szektor versenyképességének javítása érdekében hasznos lehet speciális tanácsadói programokat, továbbképzéseket indítani. Az ügyintézés során lehetővé kell tenni, hogy a vállalkozásokkal nem az érkezési sorrend, hanem méretük alapján foglalkoznak. Szükséges lenne, hogy a KKV-k gyorsabb hivatali eljárásban (pl. gyorsabb adó-visszatérítésben) részesüljenek, alacsonyabb legyen díjfizetési kötelezettségük, vagy például az újonnan beiktatott szabályzások esetében hosszabb alkalmazkodási időt kapjanak.

Az Egyesült Királyságban útmutató „könyvet” adtak ki a vállalkozásindítás körülményeinek, illetve a vállalkozásnövekedés során megjelenő szabályozási változások bemutatására. A kormányzati követelmények megismertetésével a vállalatok pénzt és időt spórolhatnak meg. 2003 óta minden évben naprakész információkkal bővítve kiadják és tesztelik használhatósága és elérhetősége szempontjából. A broszúra alap gondolatát az a növekvő igény adta, hogy a vállalatoknak egy helyen elmondják milyen kötelezettségeik vannak az állam felé (GHK [2008]).

Ausztriában működik egy gyors szabadalmaztatott-találmány kereső. Ez arra szolgál, hogy ha egy vállalkozás szeretné megtudni, hogy az általa kitalált új technikai megoldás szabadalmaztatva van-e már, ebben az adatbázisban gyorsan megteheti. Az eredmény egy hónapon belül derül ki, így a vállalkozók előre eldönthetik, hogy benyújtsák-e a szabadalmaztatási kérvényt, aminek eldöntése akár egy évet is igénybe vehet (GHK [2008]).

A KORMÁNYZAT, A VÁLLALKOZÓI ÉRDEKKÉPVISELETEK ÉS A CIVIL SZFÉRA EGYÜTTMŰKÖDÉSE AZ ADMINISZTRATÍV TERHEK CSÖKKENTÉSE ÉRDEKÉBEN

Nemzetközi tapasztalatok szerint a szabályozói környezet egyszerűsítésében komoly segítséget nyújthat olyan, a kormányzattól részben független felügyeleti szervezetek felállítása is, amelyek a költségcsökkentés folyamatának nagyobb politikai hangsúlyt adnak.

Az adminisztratív tehercsökkentési folyamat „bölcsőjében”, Hollandiában az ACTAL (Dutch Advisory Board on Administrative Burdens) nevű független szervezet ügyel immáron 10 éve az egyszerűsítések végrehajtására (www.actal.nl). A testület élén három fő áll: egyikük a politikai, másik az üzleti, a harmadik pedig az akadémiai világból érkezett. Az ACTAL feladata, hogy a vállalkozásokat érintő terhek szempontjából elemezze az egyes jogszabályokat, javaslatokat tegyen a kormánynak, miként kellene azokat módosítani. Hollandiában a tehercsökkentési program kialakításakor az ACTAL, illetve az OECD és a Világbank javaslatai mellett figyelembe vették a Holland Ipari és Munkaadói Szövetség (Confederation of Netherlands Industry and Employers (VNO-NCW), és a Holland Kis- és Közpvállalkozások Szövetség (Dutch Federation of Small and Medium-Sized Enterprises) javaslatait is.

Hollandiához hasonlóan az angolszász országokban is kiterjedt az együttműködés a civil szektorral. Az Egyesült Királyságban a tehercsökkentésért felelős minisztériumi testület (Better Regulation Executive) mellett 2005-ben felállították egy, az ACTAL-hoz hasonló független felügyeleti szervezetet (Better Regulation Commission), míg a tehermérés gyakorlatának kialakításához egy külön panelt is létrehoztak. A panelbizottságban részt vettek a Brit Ipari Szövetség (Confederation of British Industry), a Magánvállalkozások Fórumának (Forum of Private Business), a Kisvállalkozások Szövetségének (Federation of Small Businesses), az Igazgatók Intézetének (Institute of Directors), a Kisvállalkozói Tanács (Small Business Council), a Brit Vagyonszövetség (British Property Federation), az Építkezők Szövetségének (House Builders Federation), az Okleveles Könyvvizsgálók Intézetnek (Royal Institute of Chartered Surveyors), a Várostervező Intézetnek (Royal Town Planning Institute), a Tervező Hivatalnokok Társaságának (Planning Officers' Society), az Adományigazgatók Csoportjának (Charity Finance Directors Group) és a Nemzeti Farmerek Szövetségnek (National Farmers Union) képviselői is (www.bis.gov.uk).

Az ausztrál kormány szintén felállított egy független felügyeleti („gatekeeper”) szervezetet. A bizottság (VCEC – Victorian Competition and Efficiency Commission) az ACTAL-hoz hasonlóan tanácsadói jogkörrel rendelkezik; a testület élén változóan kettő vagy négy biztos áll, akiket a kormány három évre nevez ki. Az angolszász országokhoz hasonlóan a németajkú államokban is szoros kooperáció figyelhető meg a nem kormányzati szervezetekkel. A bürokráciacsökkentési programot a kormány a Német Kereskedelmi és Iparkamarával (DUIHK), a Német Kisipari Központi Szövetséggel (ZDH), a Német Bankszövetséggel, a Német Ipari Szövetséggel, és a Német Munkáltatók Szövetségével történő konzultáció után dolgozta ki (www.bundesregierung.de). Az intézkedések részeként kineveztek egy programkoordinátort,

és szintén a holland ACTAL mintájára 2006-ban megalapították a nyolctagú *Normenkontrollrat* (NKR) tanácsadói testületet. A tanácstagok a politikai, az igazságszolgáltatási, a gazdasági és a közigazgatási terület képviselőiként kerültek az intézménybe, mandátumuk öt évre szól. A minisztereknek kötelező megküldeniük az (előzetes hatásvizsgálatot is tartalmazó) új törvényjavaslatokat a testületnek. Miután az NKR kommentálja az előterjesztéseket, azt megküldi a kabinetnek, és azt a javaslatcsomag mellékleteként a parlament elé is beterjesztik.

Ausztriában szintén folyamatos az együttműködés a kormány és az üzleti világ képviselői között. A tárgyalások speciális monitoring csoportokban folytak, amelyben részt vettek az Osztrák Szövetségi Gazdasági Kamara (Austrian Federal Economic Chamber) és más érdekelt mellett az Osztrák Ipari Szövetség (Federation of Austrian Industry) képviselői is.

Az angolszász és a német nyelvterületekhez hasonlóan az északi országokban is megvalósult a civil szektorral történő együttműködés. Az adminisztratív tehercsökkentés akciótervének kidolgozására Finnországban külön kormányzati testületet állítottak fel [SCM Network], akárcsak Svédországban, ahol a kormányzati szervezet (Tillväxtverket) évente elvégzett felmérései során 42 vállalkozói szervezettel működik együtt. Svédországban az állami testület mellett szintén felállítottak egy független felügyeleti intézményt (Regelradet), amely a jogszabályokkal kapcsolatban tanácsadói jogkörrel bír. Dániában a kormányzati ügynökség munkáját a *Ramboll Management* konzultációs cég segíti az adminisztratív terhekre vonatkozó mérések elvégzésével kapcsolatban.

Más európai országok mintáit követve a déli államok is különféle testületeket alapítottak a bürokráciacsökkentés sikere érdekében. Spanyolországban a módszertani együttműködés kidolgozására külön munkacsoportot hoztak létre, amelyben a kormányzat együttműködik a Kereskedelmi Kamarák Tanácsával (Council of Chambers of Commerce), a Spanyol Munkaadók Szövetségével (CEOE - Spanish Confederation of Employers' Organizations), a Spanyol Kis- és Középvállalkozások Szövetségével (CEPYME - Spanish Confederation of Small and Medium Sized Companies). A 2009-ben megalapított Spanyol Közigazgatási Intézetet (Spanish Institute for Public Administrations) adminisztratív terheket vizsgáló kutatócsoportjában egyaránt helyet kaptak a kormányzati szervek, az üzleti és az akadémiai világ képviselői is.

A Baltikum országai is követik a fentiekben bemutatott együttműködési formákat. Észtországban jelenleg is zajlik a konzultáció arról, hogy a szabályozói környezet hatáselemzésének milyen intézményi kerete legyen – a tárgyalásokon minisztériumi képviselők, *think tank*-ek és más nem-kormányzati szervek is részt vesznek. Az északi országban a SCM modellen alapuló mérési folyamat lefolytatásáért a Nyílt Társadalmi Intézet segítségével 2000-ben alapult PRAXIS nevű *think tank* csoport a felelős (www.praxis.ee).

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

BRANSTETTER, L. G. – LIMA F. – LOWELL, J. T. – VENÂNCIO, A. [2010]: Do Entry Regulations Deter Entrepreneurship and Job Creation? Evidence from Recent Reforms in Portugal. National Bureau of Economic Research Working Paper Series No. 16473. <http://www.nber.org/papers/w16473> (Letöltés ideje: 2010-10-20)

Bürokratiekosten: erkennen – messen – abbauen.

http://www.bundesregierung.de/nsc_true/Content/DE/Archiv16/Artikel/2007/10/Anlagen/2007-10-24-buerokratiekosten-erkennen-messen-abbauen,property%3DpublicationFile.pdf/2007-10-24-buerokratiekosten-erkennen-messen-abbauen&prev=/search%3Fq%3Dhttp://www.bundesregierung.de/buerokratieabbau%26hl%3Dhu%26biw%3D1214%26bih%3D697&rurl (Letöltés ideje: 2010-07-12)

CMDv [2007]: Guidance for Administration of the Sunset Clause.

http://www.hma.eu/uploads/media/GUI-002-002_Sunset_Clause-_EMA-CMDv-103084-2010_Final.pdf (Letöltés ideje: 2010-07-10)

EKB 2008: „Gondolkozz előbb kicsiben!” Európai kisvállalkozói intézkedéscsomag: „Small Business Act”. COM (2008) 394.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0394:FIN:HU:PDF> (Letöltés ideje: 2010-07-10)

European Commission: Models to reduce the disproportionate regulatory burden on SMEs.

<http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/business-environment/administrative-burdens/> (Letöltés ideje: 2010-07-10)

GHK [2008]: Evaluation of the Application of the Think Small First Principle in EU legislation and Programmes.

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/docs/tsf_study_report_en.pdf (Letöltés ideje: 2010-07-10)

OECD [2001]: Administrative simplification: Best practices in OECD Countries.

<http://www.oecd.org/dataoecd/38/2/2673741.pdf> (Letöltés ideje: 2010-07-10)

OECD [2005] Regulatory Impact Analysis in OECD Countries Challenges for developing countries.

<http://www.oecd.org/dataoecd/21/52/35258511.pdf> (Letöltés ideje: 2010-07-10)

OECD [2007] Cutting Red Tape: National Strategies for Administrative Simplification.

http://www.oecd.org/document/56/0,3343,en_2649_34141_36169720_1_1_1_1,00.html (Letöltés ideje: 2010-07-10)

OECD [2008]: Programs to Reduce the Administrative Burden of Tax Regulations in Selected Countries.

<http://www.oecd.org/dataoecd/39/6/39947998.pdf> (Letöltés ideje: 2010-07-10)

OECD [2009a]: Improving the Quality of Regulations.

<http://www.oecd.org/dataoecd/5/0/44124554.pdf> (Letöltés ideje: 2010-07-10)

OECD [2009b]: Better Regulation in Portugal.

http://www.sgmf.pt/projectos/Documents/BetterRegulation_Portugal_OECD2009.pdf (Letöltés ideje: 2010-07-10)

- OECD [2010]: Cutting Red Tape – Why is Administrative Simplification So Complicated? Looking beyond 2010.
http://www.oecd-ilibrary.org/governance/why-is-administrative-simplification-so-complicated_9789264089754-en;jsessionid=1ac5cfim55b0v.delta (Letöltés ideje: 2010-10-10)
- Reducing the Regulatory Burden – The Victorian Government’s Initiative to Reduce Red Tape, 2008-09 Progress Report.
[http://www.dtf.vic.gov.au/CA25713E0002EF43/WebObj/Reducing_the_Regulatory_Burden_Report_2008-09/\\$File/Reducing_the_Regulatory_Burden_Report_2008-09.pdf](http://www.dtf.vic.gov.au/CA25713E0002EF43/WebObj/Reducing_the_Regulatory_Burden_Report_2008-09/$File/Reducing_the_Regulatory_Burden_Report_2008-09.pdf) (Letöltés ideje: 2010-07-02)
- PWC [2010]: Business Licence Review. Price Waterhousecoopers.
[http://www.dtf.vic.gov.au/CA25713E0002EF43/WebObj/AReviewofBusinessLicences/\\$File/A%20Review%20of%20Business%20Licences.pdf](http://www.dtf.vic.gov.au/CA25713E0002EF43/WebObj/AReviewofBusinessLicences/$File/A%20Review%20of%20Business%20Licences.pdf) (Letöltés ideje: 2010-07-02)
- PWC [2006]: Administrative Burdens Measurement Exercise – Technical Summary. Price Waterhousecoopers.
<http://www.dti.gov.uk/files/file35995.pdf> (Letöltés ideje: 2010-07-10)
- The Government of Canada Action Plan to Reform the Administration of Grant and Contribution Programs.
<http://www.tbs-sct.gc.ca/gcr-esc/docs/2008/ragcp-rapsc-eng.asp> (letöltés ideje: 2010-07-12)
- WEGRICH, K. [2009]: The Administrative Burden Reduction Policy Boom in Europe: Comparing mechanisms of policy diffusion. Center for Analysis of Risk and Regulation, 2009.
<http://www.lse.ac.uk/collections/CARR/pdf/DPs/Disspaper52.pdf> (Letöltés ideje: 2010-07-10)
- World Bank [2010a]: Review of the Dutch Administrative Burden Reduction Programme.
http://www.doingbusiness.org/documents/DBdutch_admin_report.pdf (Letöltés ideje: 2010-07-10)
- World Bank [2010b]: Case Study: Madagascar.
http://www.doingbusiness.org/Documents/CaseStudies/2009/DB09_Reforms_Madagascar.pdf (Letöltés ideje: 2010-07-13)
- World Bank [2010c]: Case Study: Serbia.
http://www.doingbusiness.org/Documents/CaseStudies/2009/DB09_Reforms_Serbia.pdf (Letöltés ideje: 2010-07-10)
- World Bank [2010d]: Smart Lessons: Saudi Arabia.
http://www.doingbusiness.org/Documents/SmartLessons/DB_Saudi_Arabia_Starting_Business.pdf (Letöltés ideje: 2010-07-10)
- World Bank [2010e]: Smart Lessons: Egypt.
http://www.doingbusiness.org/Documents/SmartLessons/DB_Egypt_Trade.pdf (Letöltés ideje: 2010-07-20)

Felhasznált honlapok:

ACTAL – honlap. Elérhető: <http://www.actal.nl/pagina/Advice+procedure/7641/en/>

Die Bundesregierung – kormányhonlap.

<http://www.bundesregierung.de/buerokratieabbau>